

Sexuella rättigheter

Dess konstruktion inom internationella mänskliga rättigheter

Monica Benitez Caris

Abstract

Sexuella rättigheter är ett nytt område som yrkar på ett erkännande som mänskliga rättigheter. Genom uppsatsen utforskar jag hur dess rättighetsanspråk har förts fram i den akademiska debatten.

Premissen för uppsatsen är klyftan mellan rättigheter i teori och praktik som enligt vissa författare beror på att mänskliga rättigheters politiska diskurs osynliggörs. Jag har analyserat vad den politiska diskursen inrymmer och innebär i förhållande till sexuella rättigheter. Därmed vill jag bidra med en kritisk inblick i utmaningarna, motsättningarna och möjligheterna i konstruktionen av sexuella rättigheter. Jag ämnar även argumentera för att rättigheters politiska diskurs belyser sociala och ekonomiska kontexter som i sin tur påverkar hur sexuella rättigheter framställs inom den internationella arenan.

.

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Problemformulering	2
1.2	Syfte och frågeställning.....	2
1.3	Avgränsningar	3
1.4	Metod, material och källkritik.....	3
1.5	Teoretiskt ramverk	5
2	Introduktion till sexuella rättigheter	7
2.1	Historisk bakgrund till sexuella rättigheter	8
2.1.1	Världskonferensen om mänskliga rättigheter i Wien.....	8
2.1.2	FN:s konferens om befolkning och utveckling i Kairo	9
2.1.3	FN:s fjärde världskongress om kvinnor i Beijing	9
2.1.4	Sammanfattning och kritik	10
3	Sexuella rättigheters framställning	11
3.1	Mänskliga rättigheter som en social konstruktion.....	11
3.2	Konstruktion av rättighetsanspråk.....	11
3.3	Sexuella rättigheter som ett västerländskt koncept	14
3.3.1	Bortom universell/ relativism debatten	15
4	Sexuella rättigheter i en global kontext	18
4.1	Rättigheters politiska diskurs	18
4.2	Liberalism, demokrati och mänskliga rättigheter.....	20
4.3	Deltagande demokrati	21
4.4	Staten och sexuella rättigheter.....	23
5	Avslutande diskussion	25
5.1	Slutsatser	25
5.2	Reflektioner	27
6	Referenser	29

Förkortningar

SHRH- sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

FN- Förenta nationer

IDS- Institute for development studies

NGO- Non Governmental Organization

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Distinktionen av mänskliga rättigheter i teori och praktik utgör en paradox i den globala politiken om rättigheter. Den här avgrunden bottnar i hur populariseringen av rättigheter erkänns och tas i akt i nationella och internationella beslut och policys, parallellt med att en konstant ökning av rättighetskränkningar kan noteras globalt (Evans 2005: 6). Den här motsägelsen är av större betydelse i relation till sexuella rättigheter eftersom det delvis representerar ett nytt kontroversiellt koncept inom det internationella systemet för mänskliga rättigheter, delvis är dess rättighetsanspråk komplex med många olika aktörer involverade. Konceptet sexuella rättigheter har blivit alltmer accepterad i internationella texter och analyser medan huruvida det integreras i nationell politik varierar stort mellan stater. Därmed återfinns dilemman som uppstår med sexuella rättigheter inte enbart i det ”sexuella” utan även i vad rättigheter företräder och representerar. Enligt Tony Evans (2005) beror avgrunden av rättigheter i teorin och praktik på att den filosofiska och legala diskursen av mänskliga rättigheter får mest gehör, medan den politiska diskursen marginaliseras. Trots detta menar Makau Mutua att liberalism, demokrati och mänskliga rättigheter utgör en oundviklig konstellation (2002). En intressant aspekt är följaktligen den politiska diskursens påverkan på framställningen av sexuella rättigheter.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att belysa de utmaningarna, motsättningarna och spänningarna som uppstår i framställningen av sexuella rättigheter inom den

internationella mänskliga rättighetsdiskursen och hur dessa föreställs inom det akademiska sammanhanget. Jag vill undersöka om sexuella rättigheter är möjliga inom en rättighetsram genom att problematisera själva rättighetsbegreppet och bidra med en kritisk insyn vad gäller dess form och mening. Följande frågor kommer att belysas:

1. Hur har konceptet sexuella rättigheter konstruerats inom en rättighetsram?
2. Hur påverkar mänskliga rättigheters politiska diskurs utformningen av sexuella rättigheter?

1.3 Avgränsningar

Då konceptet sexuella rättigheter befinner sig i en konstruktions fas har jag behandlat rättighetsanspråket som görs i förhållande till sexualitet generellt istället för att granska ett område som inbegrips av sexuella rättigheter. Vanligtvis förekommer konceptet sexuella rättigheter i det vidare begreppet sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SHRH). Anspråket på sexuella rättigheter har därmed skett i samspelet med reproduktiva rättigheter. Trots att reproduktiv hälsa och rättigheter innebär en viktig plattform för framställningen av sexuella rättigheter, har sexuella rättigheter hamnat i skymundan och behandlats som en underavdelning i relation till reproduktiva rättigheter (Miller 2000:69). Genom att fokusera på sexuella rättigheter tar jag avstånd från den dominerande reproduktiva synen på sexualitet.

1.4 Metod, material och källkritik

Uppsatsen är en kvalitativ studie med syfte att utforska konceptet sexuella rättigheter såsom de framställs och debatteras inom det akademiska sammanhanget. Jag har analyserat material inom två områden, dels litteratur om sexuella rättigheter, dels litteratur om mänskliga rättigheters politiska karaktär. Majoriteten av litteraturen om sexuella rättigheter inom den akademiska debatten

ansluter det med reproduktiva rättigheter. Därmed har jag främst använt mig av artiklar som kritiskt behandlar sexuella rättigheter som ett eget område.

Rosalind P. Petchesky och Sonia Corrêa har länge varit verksamma inom rättighetsanspråket kring sexuella rättigheter därmed har deras arbete fungerat som en ingång till hur sexuella rättigheter har framställts inom det internationella mänskliga rättighetsarbetet. Petchesky är professor i statsvetenskap och forskar om teorier och kvinnors aktivism i förhållande till reproduktiva och sexuella rättigheter. Corrêa är koordinator för sexuella och reproduktiva rättigheter på DAWN (Development alternatives with women for a new era), ett nätverk av akademiker och aktivister baserad i syd som arbetar för demokrati och ekonomiskt och jämställd rättvisa. Både Petchesky och Corrêa skriver om sexuella rättigheter utifrån ett kvinnoperspektiv och jag är medveten om att detta kan påverka mina slutsatser av materialet.

Alice Millers artikel "Human rights and sexuality: First steps toward articulating a rights framework for claims to sexual rights and freedoms" har en juridisk utgångspunkt i dess ifrågasättande av huruvida en rättighetsram utgör en begränsning eller möjlighet för främjandet och skyddet av sexualitetens mångfald och komplexitet. Artikeln bidrar med en överblick av vilka rättighetsprinciper som lyfts fram i det sexuella rättighetsanspråket.

Eftersom jag analyserar sexuella rättigheter generellt inom ramen för FN har Ara Wilsons kapitel i "Truth claims" varit användbart i kontextualiseringen av sexuella rättigheter eftersom hon utforskar de globala sociala och ekonomiska förhållanden som påverkar och formar rättighetsanspråk. Det framträdande i Wilsons medverkan är anknytningen hon gör mellan fältet som omfattar sexuella rättigheter och processerna som rymmer global ekonomi och den föränderliga suveränitetsstaten. Jag finner hennes infallsvinkel vara intressant och användbar eftersom det placerar sexuella rättigheter i ett större social och historisk sammanhang som tar hänsyn till politiska och ekonomiska förhållande. Hon betonar tid och rums betydelse för förståelsen av sexuella rättigheters uppkomst och utveckling.

Tony Evans bok "The politics of Human Rights: a global perspective" är central i analysen av mänskliga rättigheters politiska diskurs och dess eventuella påverkan på sexuella rättigheter. I nästa sektion ger jag en mer utförlig redogörelse för mänskliga rättigheters politiska diskurs.

Litteraturen som jag har valt inom debatten för sexuella rättigheter har alla ett likartat syn på sexuella rättigheter som ett område som ska behandlas separat från reproduktiva rättigheter. Dessutom referera författarna oftast till varandra och tidigare arbeten. Ett problem med detta tillvägagångssätt kan vara att de hamnar i cirkulära, allt för lika varandra resonemang. Men då dessa författare har sina utgångspunkter i olika fält tillför varje författare sin prägel på debatten och hindrar att den stagnera. Genom dessa olika författares perspektiv och infallsvinklar på sexuella rättigheter vill jag få en bredd och djup insikt av ämnet.

Då akademiker och aktivister strävar att göra sexualitet till en integrerad del av utvecklingsarbete har mycket av litteraturen jag hittat en koppling till utvecklingsstudier, exempelvis IDS. Eftersom utvecklingsarbete på senare tid har antagit ett rättighetsperspektiv finner jag den använda litteraturen vara relevant.

1.5 Teoretiskt ramverk

Uppsatsen är teoretiskt i sin karaktär därmed kommer olika teoretiska aspekter granskas genom de olika sektionerna. I detta avsnitt redogör jag för begreppet mänskliga rättigheters politiska diskurs och hur det lägger riktningarna för uppsatsen. Eftersom mänskliga rättigheter vanligtvis behandlas som en enhetlig diskurs ignoreras oenigheter och spänningar i hur rättigheter främjas på internationell nivå och hur dessa verkställs (Evans 2005:7). Evan bygger sitt resonemang på statsvetaren R.J. Vincents antagande att rättigheter består av tre överlappande diskurser: den filosofiska, legala och politiska. Den filosofiska diskursen fokusera på huruvida det existerar universella moraliska premisser, som rättigheter kan rättigfärdas och upprätthållas på. Den legala ställer internationella rättighetslagar i centrum. FN:s universella deklaration om mänskliga rättigheter är en viktig moralisk grund för dessa internationella lagar. Den legala diskursen behandlar även spänningar som uppstår mellan internationella lagar och principer som statssuveränitet och icke-inblandning i nationella angelägenheter (Evans 2005:39). Den politiska diskursen fokuserar sig för frågor om hur makt och intressen interagera med särskilda rättigheter. Här inrymmer även frågeställningar om varför och hur dominant former av filosofiska och legala skäl vidmakthåller dessa intressen. Till skillnad från den filosofiska och legala diskursens neutrala

karaktär, anses den politiska diskursen ofta vara av ett ideologiskt projekt, därmed har den även marginaliserats (ibid.).

Sammanfattningsvis kan nämnas att den legala diskursen dominerar synen på mänskliga rättigheter medan den filosofiska erbjuder en kraftfull bas för rättfärdigandet av rättigheter (Evans 2005:38). Enligt Evan tendera de tre diskurserna smälta samman inom akademiska, media och politiska sammanhang, vilket kan orsaka förvirring och cirkulära resonemang om mänskliga rättigheters mening. Samtidigt ska inte gränserna mellan diskurserna uppfattas som tydliga eller fasta (Evans 2005:8). Med Evans teori om mänskliga rättigheters politiska diskurs som utgångspunkt vill jag undersöka vilka faktorer som påverkar agendan för sexuella rättigheter.

2 Introduktion till sexuella rättigheter

Konceptet sexuella rättigheter täcker flera dimensioner av sexualitet, såsom sexuell läggning, sexuell identitet, sexuell hälsa, sexuell utbildning och sexuell autonomi (Wilson 2002:215). Dessa termer används utan en närmre klargörande av innehållets mening. Det kan bero på att det sexuella får skilda meningar beroende på bl.a. maktposition, maktrelation, genus och nationalitet (Petchesky 2000:81).

Själva mobiliseringen för sexuella rättigheter inryms av olika rättighetsanspråk, exempelvis har det använts för att hänvisa till homosexuellas och transsexuellas rättigheter, sexarbetares rättigheter och på senaste tiden för att kräva rätt till sexuell njutning som ett alternativ till den företrädande negativa uppmärksamheten kring skydd från sexuellt våld och förtryck (Miller 2000:75). Därmed är det inte förvånansvärt att det inte existerar en enhetlig formulering av sexuella rättigheter. Miller menar att konceptet sexuella rättigheter måste vara tillräckligt omfångsrikt för att hantera individers olika behov baserad på faktorer såsom, ålder, genus, kön, etnicitet, fysisk och/eller psykisk förmåga (2000:92). Samtidigt menar Corrêa att ett förtydligande av konceptet är nödvändigt i den legitimerande processen av sexuella rättigheter för att undvika förenklingar och förvrängningar i applikationen av begreppet (Corrêa1997:107).

Tre områden som särskilt har bidragit till att sexuella rättigheter ska klassas som mänskliga rättigheter är: (1) förkämpar för mänskliga rättigheter, i synnerhet de som ramar in kvinnors rättigheter som mänskliga rättigheter, (2) hälsa, befolknings och våldsområden (särskilt inriktat på kvinnofrågor), (3) internationell organisering för homosexuellas och sexuella minoriteters rättigheter (Wilson 2002:253). I senare kapitel avser jag att ge en mer utförlig diskussion av dessa områdens roll i framställningen av sexuella rättigheter.

Förespråkare för sexuella rättigheter argumentera för att rätten till sexuell välbefinnande och elimineringen av alla former av sexuellt våld, förtryck och diskriminering kan åberopas till redan etablerade och existerande rättigheter, exempelvis rätten till liv i Konventionen om medborgerliga och politiska

rättigheter (art 6), rätten till frihet och personlig säkerhet i samma konvention (art 9), rätten till hälsa i konventionen om ekonomiska, social och kulturella rättigheter (art 12) (Shiell 2006:40). Artikel 5 i Deklaration om elimineringen av våld mot kvinnor (art 5) och artikel 4 i Konvention mot elimineringen av alla former av ras diskriminering (art 4) som betonar ett avskaffande av fördomar och normer som upprätthåller stereotypa roller mellan män och kvinnor (Miller 1999:293). Eftersom det inte finns rättigheter som explicit referera till sexuella rättigheter menar förespråkare och akademiker att existerande rättigheter kan, om de appliceras rätt, omfatta vissa aspekter av sexualitet. Benämningen av sexuella rättigheter i plural förordar att mer än en rättighet är nödvändig för att referera till sexualitet. Det betyder även att flera olika sorters rättigheter är nödvändiga för säkrandet av åtnjutandet och uttryckandet av sexualitet (Miller 2000:76)

2.1 Historisk bakgrund till sexuella rättigheter

Debatten om sexuella rättigheter inom den komplexa och breda arenan som utgör FN är fylld med oenigheter och spänningar. Trots detta uppger flera författare, där ibland Corrêa och Parker att en konsensus, angående huruvida mänskliga rättigheter utgör en adekvat plattform för sexualitet inom agendan för utveckling, håller på att ta form (2004:20). Sexualitet är inget nytt ämne inom utvecklingen för internationella lagar. Kopplingen är lång och motstridig, det är dock endast under de senaste tio till femton åren som internationella mänskliga rättigheter har tagit sig an sexualitet som en rättighetsfråga (Miller 1999:288). Här ämnar jag endast fokusera på tre FN konferenser under 1990-talet eftersom det var i dessa som idén om sexuella rättigheter som mänskliga rättigheter fick ett internationellt igenkännande.

2.1.1 Världskonferensen om mänskliga rättigheter i Wien

Vändpunkten för sexualitetens förbiseende inom den internationella kontexten kom med Wienkonferensen om mänskliga rättigheter, 1993. I den antagna deklARATION, läses bl.a. att staten har ett ansvar för avskaffandet av ”genusbaserat våld och alla former av sexuell trakassering exploatering” (paragraf 18), främst som ett led för att kvinnors rättigheter ska erkännas som mänskliga rättigheter. En annan viktig aspekt är att icke-statliga organisationers roll i främjandet av mänskliga rättigheter bekräftades (paragraf 38). Wienkonferensen innebar att det sexuella presenterades för rättighetsdiskursen och att sexuellt våld ansågs vara en kränkning mot mänskliga rättigheter (Petchesky 2000:83). Under Wienkonferensen markerades även att mänskliga rättigheter är odelbara, lika mycket värda och beroende av varandra.

2.1.2 FN:s konferens om befolkning och utveckling i Kairo

FN:s konferens om befolkning och utveckling 1994, är en viktig skiftning i synen på sexualitet. Befolknings- och utvecklingsområden har tidigare fokuserat på ekonomisk tillväxt men tog en ny avstamp i skiftningen till en vision som erkänner och värderar respekten för mänskliga rättigheter och frihet för en hållbar utveckling (Corrêa och Parker 2004:22). Refereringen till sexualitet i konferensens handlingsplan, den så kallade Kairoprogrammet, är mer affirmativ till skillnad från den negativa framställningen av sexuellt våld som gjordes i Wien, 1993. För första gången erkändes sexualitet som en fundamental och positiv aspekt av mänsklig utveckling inom FN (Petchesky 2005:305). Noterbart för Kairokonferensen är dess framhävaning av rättigheters odelbarhet och betoningen på ekonomiska, sociala och politiska förhållande för påverkan av förverkligandet av rättigheter (Corrêa 1997:108).

2.1.3 FN:s fjärde världskongress om kvinnor i Beijing

FN:s fjärde världskongress om kvinnor, 1995, utgör en milstolpe i rättighetsanspråket som görs kring sexualitet. Det var här formuleringen av konceptet sexuella rättigheter tog sin avstamp (Petchesky 2005:305). I den numera välkända paragrafen 96 i den framtagna handlingsplanen, definieras och

erkänns kvinnors rättigheter i förhållande till sexualitet, bl.a. betonas kvinnors rättighet att kontrollera och fritt bestämma samt ansvara över frågor som rör deras sexualitet (paragraf 96). Fri från tvång, diskriminering och våld var ledorden i formandet av denna paragraf. En av de viktigaste ståndpunkterna i paragrafen omfattar även betoningen av den ojämlika relationen mellan män och kvinnors betydelse för sexualitet. Fastän sexuella rättigheter inte nämns explicit anses det av feministiska NGO vara en viktig resurs för dess organisering och policyarbetet (Wilson 2002:255).

2.1.4 Sammanfattning och kritik

Debatten om sexualitet har intensifierats och uppmärksammas inom FN sedan början av 1990-talet. Trots detta förekommer inte termen sexuella rättigheter explicit i någon formell FN konvention, program eller internationell traktat (Petchesky 2005:305). Paragraf 96 i Beijingdeklarationen är viktig eftersom det för första gången kopplade sexualitet till rättigheter. Viktig händelse att notera under Beijingkonferensen 1995, var det faktum att benämningen sexuell orientering avfärdades som en oberättigad grund för diskriminering, efter det att flera islamska länder, Malta, Vatikanstaten och några Latinamerikanska delegationer uttryckt sitt missnöje (Corrêa och Parker 2004:16).

Paragraf 96 har även den kritiserats från flera olika håll för att vara alltför heteronormativ och reproduktiv i sin utformning. Alla ojämlika sexuella relationer som inte är mellan män och kvinnor osynliggjordes och de negativa sidorna av sexualitet betonades. Kvinna framstod som ett offer som förutsätts avstå från sex istället för att utforska kvinnas rätt till sexuell njutning (Corrêa och Parker 2004:21).

En reproduktiv och oftast heteronormativ syn på sexualitet osynliggör och försummar alla individer som inte passar in i den här mallen, exempelvis sexarbetare, homosexuella och män (Miller 2000:69)

3 Sexuella rättigheters framställning

3.1 Mänskliga rättigheter som en social konstruktion

Mänskliga rättigheter är inget nytt koncept. Men mänskliga rättighetsdiskursen, såsom den har utvecklats i och med skapandet av FN och dess allmänna deklaration om universella mänskliga rättigheter från 1948, är ett nytt system som påverkar den internationella politiken. Därmed ska den inte ses som en slutgiltig sanning, utan den är i högsta grad i ett föränderligt och experimentellt skede (Mutua 2002:4). Historiska analyser av rättighetsdiskurser visar att föränderliga sociala förhållanden frambringat nya behov och ny insikt om vad som anses vara en kränkning av mänsklig värdighet och därmed en kränkning av människans rättigheter. Maktstrukturer, maktstrider och maktförhandlingar avgör således agendan för formuleringen av rättigheter (Arat 2002:423). Rättigheter kan på så sätt förstås som en process som reflekterat historiska konfigurationer av maktrelationer (Evans 2005:34). Därmed innebär konstruktionen av rättigheter en analys av hur maktbalansen ser ut och vilken mening det får i en viss kontext (Corrêa 1997:111). Alla värden, normer och praktiker som sanktioneras och förstärker diskriminering och kränkningar av människans rättigheter blir därmed kritiskt granskade och föremål för förändring av rättighetsförespråkare (Arat 1997:424). En nyckelaspekt i den här uppsatsen är att fullbordandet av rättigheter är en komplex process som utvecklas över tid, och inte en lagstiftande handling vid en specifik tidpunkt (Elson 2001:80).

3.2 Konstruktion av rättighetsanspråk

Genom att undersöka rättigheter utifrån de strider som skapas av nytt anspråk som görs av individer, möjliggörs en kritisk ifrågasättande av normativa principer och

kategorier i rättighetsdebatten samt ett utvidgande av vilka rättighetsanspråk som faktiskt är legitima inom fältet för mänskliga rättigheter (Nyamu-Musembi 2002 :1). Nyamu-Musembi utgår från en ”aktörs- orienterad” perspektiv i sin analys av mänskliga rättigheter. En ”aktörs-orienterad” perspektiv innebär att rättigheter och rättighetsanspråk tar i akt de erfarenheter och kunskaper som aktörer som gör rättighetskraven har (ibid.). Vad som är av särskilt vikt är dess fokusering på vilka grupper och individer som gynnas och vilka grupper och individer som försummas av existerande politiska, ekonomiska och legala strukturer (Nyamu-Musembi 2002:2). Ett sådant perspektiv vidkänner maktskillnader och hierarkiska relationer i samhället. Därmed är det väsentliga inte huruvida rättigheter tas i anspråk i internationella dokument eller i nationell policys, men hur dessa rättigheter ser ut i praktiken och vad de innebär för marginaliserade grupper och individer (ibid.).

Framdykandet av nya gräsrotsorganisationer bestående av människor som lever med HIV/AIDS (varav mestadels är kvinnor), sexarbetare, LGTB (lesbiska/gay/trans- och bisexuella), utgör enligt Petchesky i många delar av världen en ekonomisk, såväl som kulturell marginaliserad befolkning. Av den anledningen präglas dess rättighetsanspråk av en intersektionalistisk syn. Intersektionalitet syftar i detta fall på att dessa människor exkluderas av ett antal identitetsaspekter som intersektera med varandra, exempelvis genus, etnicitet, klass, sexualitet, medborgarskap och migration status. För att hantera diskriminering krävs mångfasetterade politiska strategier som inneha ett holistiskt perspektiv. Understrykningen av mänskliga rättigheters odelbarhet har till följd därav varit en nödvändig taktik av dessa gruppers förespråkning för sexuella rättigheter. Både medborgerliga, civila och politiska rättigheter, såväl som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter krävs för att ange och applicera på deras situation (Petchesky 2005:307).

För att förstå effekten av FN konferenserna under 1990-talet menar Petchesky att det är viktigt att inte enbart granska dess formella processer och dokument, men även de informella rörelserna. Hon menar att mänskliga rättigheter och sociala rörelser fungera i en växelverkan som består i att rättighetsprinciper ger sociala rörelser verktygen för att kräva rättighetsanspråk samtidigt som dess påtryckningar ge upphov till att rättighetsprinciper få ett allmänt erkännande (2005:302).

Petchesky menar att motsägelsen med sexuella rättigheter är att det är både ett progressivt koncept, som stärker förhållandet mellan rättigheter och erkännandet av mångfalden av sexualitet(er) och dess legitimitet att ge uttryck åt dessa sexuella former, samtidigt som risken uppstår att det sexuella rammars in i en fix mall.(2000:81). Sexuellt rättighetsanspråk kan således betraktas som en del av de samhälliga normer som skapar och omskapar kön, genus och individens relation till samhället, samtidigt som det konfronterar dessa normer (Miller 1999:291). Internationella mänskliga rättigheter kan då fungera som ett forum för både förändring och motstånd (Corrêa och Parker 2004:25). Att sexualitet har kommit att bli en rättighetsfråga härrör mycket tack vare feministers arbete som kämpat för ett erkännande av kvinnors mänskliga rättigheter. Detta arbete har främst fokuserat på våld och övergrepp mot kvinnor. Negativa konstruktioner av detta slag genomsyrar och är ett återkommande inslag i rättighetsdiskursen. De kränkningar som historisk sett har fått mest uppmärksamhet i rättighetsarbete, är de som involverar obestridlig diskriminering och fysisk våld (Petchesky 2005:304). Petchesky menar att inriktningen på negativa rättigheter är enklare att proklamera eftersom skydd mot våld och övergrepp stärker den stereotypa bilden av kvinnor som offer (ibid.). Paradoxen består av att ett sådant tillvägagångssätt ger näring till en konservativ och patriarkalisk syn på kvinnan samtidigt som det just därför underlättar för sexualitet att bli en rättighetsfråga. Fokuseringen på våld, kränkningar och förtryck är enligt Miller en strategisk metod för att motverka motståndet som ämnet sexualitet frambringar inom internationella kontexter för mänskliga rättigheter. Samtidigt inskränks sexuella rättigheter till att endast omfatta en kringrädd praktiker och identiteter som har blivit föremål för våld och diskriminering (Miller 2000:82). En av motsättningarna med att placera sexualitet inom rättighetsramen är att rättighetsarbetet drivs av en kränkingsbaserad syn som reflekterar specifika grupper och individers krav (Miller 2000:72) Implikationerna består i att de negativa aspekterna av sexualitet kan uppmärksammas lättare och att sexuella rättigheter bara kan åberopas av särskilda grupper. De tydliga, fasta skiljelinjer mellan olika kategorier och identiteter som associeras till rättighetsanspråk utgör en utmaning för den dynamiska, sociala synen på sexualitet som omfattar mer än olika sexuella beteende. Synen på sexualitet och identitet inom rättighetsarbete måste därför synliggöras och problematiseras (Miller 2000:73).

3.3 Sexuella rättigheter som ett västerländskt koncept

I det här avsnittet är mitt syfte att klargöra sexuella rättigheters relation till den universella dilemma som förknippas med mänskliga rättigheter och hur den hanteras av den akademiska litteraturen. En av debatterna som har präglat synen på rättigheter är huruvida mänskliga rättighetsnormer är universella eller om rättighetskonceptet endast är giltigt i specifika sociala och kulturella kontexter. Alltsedan konstruktionen av FN:s deklaration om Den Allmänna Förklaringen om mänskliga rättigheter 1948, har dess universella anspråk och status varit måltavla för kritik. Det uppkommer en spänning i den universella fordran som görs i anspråket på sexuella rättigheter som mänsklig rättigheter och samtida teorier om sexualitet som betonar den sociala och historiska kontexten för dess innebörd och form (Corrêa och Parker 2004:23). Eftersom jag inte granskar sexuella rättigheter förespråkning och betydelse inom en viss kontext ämnar jag inte analysera djupare vad som anses vara "universella värden" kontra "kulturella värden".

Historiskt och generellt bottnar ett av de universalistiska argumenten i den normativa synen på rättigheter som "naturliga rättigheter". Mänskliga rättigheter är universella eftersom människan i egenskap av att vara just människa är berättigade rättigheter (Nyamu-Musembi 2002:3). Stöd för det här synsättet kan bl.a. hittas i inledningen till 1993 års Wiendeklaration där det konstateras att "mänskliga rättigheter har sitt ursprung i varje människas inneboende värdighet och värde".

Ett av de kulturrelativistiska argumenten är att mänskliga rättigheter inte kan vara universella eftersom de skapades inom en kontext som karaktäriseras av västerländska erfarenheter efter andra världskriget (Nyamu-Musembi 2002:4). Corrêa och Parker menar att det kulturrelativistiska argumentet mot mänskliga rättigheter är särskilt påtagligt när det gäller sexuella rättigheter (2004:23). Anspråket som görs kring sexuella rättigheter i de lokala och globala politiska strider om sexualitet, har kommit att betraktas av nationalistiska, fundamentalistiska och konservativa krafter som ett individualistiskt och västerländskt koncept som påtvingas på resten av världen. Den här kritiken tillkommer även från röster inom mobiliseringen för sexuella rättigheter (Miller 2000:71, Wilson 2002:258). Wilson menar att kritiken mot sexuella rättigheter

som västerländska bottnar i den kulturrelativistiska kritiken som har förs mot mänskliga rättigheter som representant för ett västerländskt koncept som symbolisera individualism, materialism, modernism och kapitalism (2002:258). Kritiken mot mänskliga rättigheter som ett västerländskt koncept kan därmed sägas ha tagit en ny form i formuleringen av sexuella rättigheter.

3.3.1 Bortom universell/ relativism debatten

En av utmaningarna mot antaganden som är underliggande i debatten om rättigheters universalism (särskilt diskussionen huruvida mänskliga rättigheter är ett västerländskt koncept) är argumentet att rättigheter definieras av strider som framkommer av upplevelser av förtryck (Nyamu-Musembi 2002:6). Erfarenheten av motståndskraften mot förtryck delas av många grupper världen över, samtidigt skapas formen av motstånd inom särskilda sociala kontexter. Mänskliga rättigheter är då både universella och kontextualiserade (Petchesky 2005:303). Genom att utforska de globala sociala och ekonomiska förhållanden som påverkar och formar rättighetsanspråk kan universalism/relativism diskussionerna, som har dominerat den akademiska debatten om mänskliga rättigheter, undgås (Bradley och Patrice 2002:2). Wilson menar att inom den internationella arenan är oppositionen och kritiken mot sexuella rättigheter välorganiserade och finansierade politiska åtgärder som oftast drivs i nära relation med amerikanska högerorienterade organisationer och Vatikanen, som innehar en mäktig position inom FN (2002:257). Konflikterna av att placera sexualitet inom agendan för FN består därmed av ett komplex förhållande med makroekonomiska och geopolitiska policys. Motstridigheterna i debatten angående sexuella rättigheter bör till följd därav inte tolkas som ett fält med motsatta oppositionspoler (exempelvis, feminismen vs Vatikanstaten). Istället bör det ses i ljuset av den föränderliga konstruktionen av sexualitet(er) som sker på en global nivå som en del av de större och mindre förändringar som sker runt om i världen (Corrêa och Parker 2004:18).

Jag skulle vilja påstå att förändringarna inom mänskliga rättigheter även möjliggör och bidrar till själva formandet av sexuella rättigheter. Istället för att avfärda rättighetsramen som ett lämpligt verktyg för sexuella rättigheter menar

exempelvis Corrêa och Parker att mänskliga rättigheters universalism bör aktualiseras (2004:23).). För att nya rättighetskrav ska få ett internationellt erkännande och relevans återges dessa till existerande och etablerade rättighetsprinciper och rättighetsanspråk (Miller 1999:292). Genom vad Miller benämner en tvåsidig strategi (double strategy), kan en *omvandlad* mänskligt rättighetsarbete appliceras på framställningen av sexuella rättigheter. En tvåsidig strategi gör dels anspråk på viktiga principer i rättighetsdiskurser, dels tillämpar den dessa principer under hänsyn och förståelse för samtida kritik riktad mot mänskliga rättigheter. På så sätt kan en illusorisk universalism baserad på generalisering, som Miller anser att tidigare rättighetsformuleringar har utformats på, undgås (1999:291). Formuleringen av det sexuella rättighetsanspråket kan främjas av etablerade principer inom internationella mänskliga rättigheter. Miller argumenterar för att en utveckling och erkännande av grundstenarna i rättighetsbegreppet är möjligt och nödvändigt för rättighetsarbetet kring sexualitet (1999:292.) Exempelvis ses betoningen på rättigheters odelbarhet och oavhängighet, vilket konstaterades i Wienkonferensen, som en bas för främjandet av sexualitet. På så sätt kan den hierarkiska uppdelningen mellan civila rättigheter och sociala rättigheter undvikas (Miller 1999:293). Miller anser att en universell utgångspunkt kan leda till en plattform där flera aktörer och grupper som tidigare har osynliggjorts eller förnekats inträde till, kan agera och kräva rättighetsanspråk (1999:292) Corrêa och Parker är inne på samma spår när de återge hur olika aktörer som är aktiva i debatten om sexuella rättigheter, framhåller hur detta fält kan stärka individens deltagande i förhållande till staten, i samspel med att nya offentliga sfärer skapas där själva innehållet i sexuella rättigheter kan förfinas och omformuleras. Det här förfarandet till rättigheters universalism benämner de som ” ett proceduriskt tillvägagångssätt”, vilket problematisera hur en diskurs upprätthålls som universell. De menar att de flesta aktörer som medverkar inom området för sexuella rättigheter använder sig (o)medvetet av en sådan angreppssätt. Kärnan ligger inte i kontentan för rättigheters överenskommelser, utan i *hur* dessa överenskommelser uppnås. Ett proceduriskt tillvägagångssätt hanterar rättigheters universalism genom att den lokala kontexten tillåts och ges möjlighet att ge mening till vad sexualitet innebär i det specifika sammanhanget (Corrêa och Parker 2004:24) På så sätt kan en normativ och statisk syn på sexualitet undvikas.

Eftersom det finns ett fåtal NGO som explicit jobbar med sexrelaterade frågor, har mobiliseringen för sexuella rättigheter uppstått genom inofficiella nätverk som består av individer som jobbar för olika, statliga institutioner, FN-organ och icke-statliga organisationer(Wilson 2002:253). Deras arbete och organisering tog plats på marginella och inofficiella platser såsom, hallar, hotellrum, kontorsrum och restauranger (vanligtvis efter arbetstider eller på jobbraster). Därmed menar Wilson att det är den specifika historiska kontexten i kombination med särskilda institutioner, nätverk och mötesplatser för organisering som har format framställningen och innehållet av sexuella rättigheter (*ibid.*). Ett annat viktigt perspektiv som tillkommer är den sociala och ekonomiska kontextens avgörande roll för att kunna hävda sina rättigheter. Exempelvis har flera organisationer demonstrerat att en kvinnas förmåga att göra val angående sin kropp är en integrerad del av hennes ekonomiska position, stöd från hennes lokala och nationella gemenskap och delaktighet i utveckling (*ibid.*). Wilson instämmer att en av nyckelpunkterna för erkännandet av sexuella rättigheter, är argumentationen för rättigheters odelbara och oavhängiga princip. Genom att uppmärksamma hur sociala och ekonomiska förhållanden samt rättigheter påverkar individens kapacitet att avgöra i frågor som rör dess kropp och sexuell aktivitet, visas hur preliminära dessa är för att kunna åtnjuta av andra rättigheter och vice versa (Wilson 2002:261)

4 Sexuella rättigheter i en global kontext

Förändringarna som associeras till mänskliga rättigheter är en del av de större förändringar och flöden som sker på global skala (Bradley och Patrice 2002:1). Det kan noteras en popularisering av mänskliga rättigheter både inom det lokala och inom det globala, såväl som på fältet som spänner däremellan. Då rättighetspråket har spridits, expanderas även rättighetsanspråket (2002:5). Konceptet sexuella rättigheter representerar en nyligen och kontroversiell utvidgning av rättighetsdiskursen på okänd terräng (Wilson 2002:251). Dess projekt tar form inom breddare omtvistade strider om rättigheters innebörd som frambringas till följd av att staters, civila samhällets och företags roll ändras i sin relation till mänskliga rättigheter, samtidigt som det är en spegling av den här processen (Wilson 2002:252). Den politiska och diskursiva utveckling som sker angående sexuella rättigheter kan därmed sägas vara del av politiska och kulturella förändringar i samhället (Corrêa 1997:110).

4.1 Rättigheters politiska diskurs

Rättigheters politik inneha en framträdande roll i utrönandet av vilka rättigheter som kan krävas och i vilka institutioner dessa rättigheter kan krävas i. Därmed kan rättigheter sägas upprätthålla samtida former av hegemoni samtidigt som det fungera som ett kraftfullt verktyg för att förändra dessa former av makt (Evans 2005 s. 34). Processerna att närmre identifiera och specificera vad mänskliga rättigheter innebär för individer, vem som är ansvarig för rättighetskränkningar och hur upprättelse ska göras är alltså en del av nutida politiska strider (Petchesky 2005:303). Corrêa antyder exempelvis att det är

viktigt att utforska vilka politiska utmaningar som uppkommer i legitimeringen av konceptet sexuella rättigheter (Corrêa 1997:111). Utmaningarna kan bestå av att göra sexuella rättighetskrav en aspekt av social rättvisa, genom att återställa och förändra ojämna maktutbredningar (Miller 1999:291). Evans föreslår två synpunkter av maktens roll som den politiska diskursen av mänskliga rättigheter uppbringrar. Den första refererar till "makt till folket", vilket innebär att rättighetsanspråk erbjuder ett moralisk yrkande som står över alla andra legitima krav på att använda makt (2005:16). Anmärkningsvis är Millers kommentar om att "rättighetsförespråkare använder sig av begreppet sexuella rättigheter för att erhålla ett allmänt erkännande och legitimitet för konceptet att *sexualitet är värt ett rättighetskydd*" (hennes kursivering). Genom att göra sexualitet till en rättighetsfråga innebär också att det får en viss status i politiska sammanhang (Miller 2000:76). Den andra rollen benämner Evans som "makten över folket", vilket hänsyftar på hur uteslutande praktiker förneka att tillföra full delaktighet i samhället till de individer som misslyckas med att leva upp till den dominanta gruppens intressen. De formella, institutionaliserade och legala praktikerna av mänskliga rättigheterna reflektera och upprätthåller således en dominant gruppens intressen.(Evans 2005:16.). Evan klargör dock inte närmre vad och vem som utgör en dominant grupp.

Genom att placera och konstatera att sexualitet hör hemma inom ramen för rättigheter, görs en förflyttning från hälsoområdet som hittills har dominerat synen på sex. Därmed kan sexuella rättigheter framställas utan att hamna i skuggan av sin ständiga följeslagare, reproduktiv hälsa och de rättigheter som hör till (Corrêa och Parker 2004:21). Wilson anser att framställningen av det sexuella inom en rättighetsram speglar en skiftning i politiska diskurser och taktiker som ger preferens åt rättighetsarbete. (Wilson 2002:254) Sexualitet som en rättighetsfråga emanerade i Beijingkonferensen 1995, men till största del fokuserade olika aktörer på begrepp som "sexuell autonomi", "sexuell läggning" och "lesbiskas rättigheter" som då dominerade agendan för sexualitet som en politisk fråga (ibid.) Rättighetsramen kan således ses som en politisk strategi eftersom det erbjuder en av de mest kraftfullaste (moralisk och legala) plattformerna för politisk emancipation. Wilson menar, att det faktum att det inte finns en officiell definition på sexuella rättigheter kan bero på att NGO först vill föra upp konceptet sexuella rättigheter på rättighetsagendan och väl där skapa debatt och rum för dess

mobilisering (Wilson 2002:255). Anmärkningsvis har debatten om sexuella rättigheter skildras i och genom områden och prioriteringar som redan är etablerade inom FN och andra auktoritära institutioner, exempelvis familjeplanering och reproduktiv hälsa. Därmed är det ingen slump att konceptet sexuella rättigheter började formuleras inom en konferens för befolkning (Wilson 2002:254).

4.2 Liberalism, demokrati och mänskliga rättigheter

Det förekommer en diskrepans i svårigheten att förneka att mänskliga rättigheter är en konstruktion av en politisk ideologi, samtidigt som rättigheter presenteras som icke-ideologiska i akademiska sammanhang. Synkroniseringen av mänskliga rättigheter som opolitiska har enligt Mutua undanskymt den politiska karaktären mänskliga rättigheter delvis söker gynna i sitt försök att vara universella (2002:39). Han menar att mänskliga rättigheter representera utbredningen och utvecklingen av den liberala politiska traditionen på internationell nivå (se till exempel kapitel 4 i Jack Donnelly's bok "Universal Human rights in theory and practice", där han redogör för kopplingen mellan liberalism och mänskliga rättigheter). Den här processen har bidragit till en nygranskning och rekonstruktion av liberalism (Mutua 2002:40).

Liberalism skiljer sig åt från andra politiska ideologier i egenskap av att den begränsar statens makt i sin förpliktelse att tillföra individuell autonomi och jämlikhet. Liberalism gav upphov till den liberala demokratin som internationellt presentera sig som mänskliga rättigheters (enda och rätta) ideologi. Liberalism och demokrati har således blivit oundvikliga komponenter av mänskliga rättigheters (Mutua 2002:44). FN:s dåvarande Generalsekreterare, Boutros Boutros-Gahli har exempelvis argumenterat för att demokrati genomsyrar FN:s organisation och system och att mänskliga rättigheter och likaberättigande rättigheter är viktiga komponenter av demokrati (Evans 2005:101). Som en konsekvens har liberal demokrati och mänskliga rättigheter kommit att betraktas som två olika sidor av samma mynt. Vidare redogör Evans för kritiska ifrågasättanden i den samtida världen som granskar den förgivna relationen mellan demokrati och mänskliga rättigheter. (1) Statens förmåga att tillföra dess

medborgare sociala tjänster begränsas alltmer. (2) Ekonomiska och handelsrelationer bidrar inte nödvändigtvis till att rättighetskränkningar minskar (2005:28). Han menar att konceptet demokrati används för att legitimera neoliberal ekonomiska intressen (Evans 2005:124). En central tema i Evans bok är att orsaken till många av dagens rättighetskränkningar kan refereras till den globala politiska ekonomins strukturer (2005:14). Det kan noteras en utbredd, fördjupad bekymmer över att neoliberal ekonomiska policys förvärrar möjligheterna och förhållanden för individer att kräva rättigheter (Elson 2001:78). Den neoliberal agendan växte fram under 1970-talet och kom att dominera den ekonomiska politiken under 1980-talet. Mycket av dess framgång och utbredning beror på att individen intar en central ställning i mänsklig rättighetsdebatten (Evans 2005:80). I stora drag innebär den här ekonomiska politiken att statens roll begränsas parallellt med att ekonomisk tillväxt främjas (Elson 2001:80-81). Fri marknad och kapitalism refereras i stora drag till ekonomisk tillväxt och tillväxt som statens preliminära mål. Kopplad till mänskliga rättigheter innebär det en fortsatt föreställning att sociala, kulturella och ekonomiska rättigheters roll reduceras på bekostnad av medborgerliga, politiska och civila rättigheter (Evans 2005:27).

Akademiker och icke-statliga organisationer har riktad mycket kritik mot den neoliberal agendan eftersom neoliberal ekonomisk politik inte har bidragit till en ekonomisk tillväxt i många länder (Elson:85). Evans menar exempelvis att den neoliberal ekonomiska politiken förbise strukturell diskriminering och strukturella kränkningar (2005:81). Emellertid är det väldigt svårt att fastställa vilka effekter en ekonomisk politik innebär i en specifik kontext, eftersom sociala, politiska och klimat faktorer kan påverka hur denna implementeras (Elson:88).

4.3 Deltagande demokrati

Demokrati refererar i den samtida världen till någon form av representativ demokrati (Evans 2005:101.). I den traditionella liberalismen har delaktighet endast omfattat rätten att rösta. Skillnader i ekonomiska resurser och social status som påverkansfaktor för individens delaktighet i politiska processer har tidigare inte ansetts vara del av statens ansvar att reglera (Mutua 2002:45). Mutua menar

dock att det har skett en ökning av staters skyldighet att tillföra resurser, mekanismer och tjänster i ett försök att återge historiska, socioekonomiska, etniska och genusrelaterade barriärer för politisk delaktighet. Sådana tolkningar av politisk demokrati kan ses som en ansats att inkludera in uppfattningar om social och ekonomisk demokrati (2002:45–46).

Corrêa och Parker ställer en viktig fråga i sin artikel ” Vem deltog i konsensusbyggandet och hur har det åstadkommits?” De klarlägger att processen i hur konsensus uppnås i sexuella rättighetsöverenskommelser är lika viktiga som dess innehåll (2004:24). Deltagandet här, skiljer sig från den representativa varianten, där deltagande främst syftar på rösträtt. Rättighetsbaserat deltagande skiftar synen från att fastställa individers behov till att främja individer att känna till och kräva sina rättigheter. Deltagande kan därmed betraktas som en politisk process, som involvera rättighetsförespråkning och mobilisering. Cornwall och Nyamu-Musembi menar att ett deltagande rättighetsperspektiv är en strategi gentemot en mer inkluderande och demokratisk process. Dess avsikt är att involvera fler människor i besluttande över de resurser och institutioner som påverkar deras liv (2004:111). Deltagande skiftar mening och yttring i olika regeringar, icke-statliga organisationer och internationell organ. I vissa institutioner betraktas deltagande som kärnan i rättighetsperspektivet (Armas 2007:14). Armas argumentera för att rätten till att delta är en ingångpunkt som gör det möjligt för individer att kräva andra rättigheter. Genom att förstå deltagande som en rättighet istället som en metod för att uppnå utvecklingstillväxt ramas det in i politiska termer (Armas 2007:15). Ännu en gång betonas rättigheters odelbara och oavhängiga princip. Armas menar att rätten till deltagande är en ingångpunkt för att inkludera sexuella rättigheter på den offentliga agendan (*ibid.*). Generellt har marginaliserade grupper i samhället exkluderats från beslutsfattande processer. Deltagande ses som en strategi för att möjliggöra att dessa grupper kan delta i politiska utformningar. Som jag tidigare påpekade har några av de mest ekonomiska och kulturellt marginaliserade grupper kämpat för sexuella rättigheter. Deltagande ska dock inte ses som lösningen på exkludering och diskriminering, det kan däremot ge en inblick i vad inkludering kan betyda i praktiken (Armas 2007:15–16). Men deltagande strategier kan frambringa ett antal svårigheter. Armas redogör exempelvis för att permisen att kunna delta kan medföra höga kostnader för ekonomisk marginaliserade individer. Exempelvis

nämns transportutgifter, förlorad arbets- och/eller studietid, kostnader för politiska aktioner (kampanjer, kommunikation etc.) Större, organiserade och starkare grupper har därför mest sannolikhet att kunna föra fram sin rättighetsagenda (Armas 2007:16).

4.4 Staten och sexuella rättigheter

I en kritisk analys av vilket värde och relevans etablerade principer inom mänskliga rättigheter har i den nutida och framtida världsordningen är principen om staters ansvarsskyldighet av särskild vikt (Evans 2005:28). Enligt Miller är rättighetsprincipen om staters ansvarsskyldighet en fråga som både kvinno- och gay/lesbiska aktivister och grupper, driver på i relation till rättighetskränkningar som utförs av icke-statliga aktörer (2000:81). Miller menar att förespråkare för sexuella rättigheter betonar staters skyldighet att respektera, skydda och uppfylla mänskliga rättigheter. Skyldigheten att respektera innebär att mänskliga rättigheter är en integrerad del som genomsyrar statens verksamhet på alla nivåer. Plikten att skydda rättigheter medför att stater kan hållas internationellt ansvariga för misslyckandet av att garantera att icke-statliga aktörer kränker andra individers rättigheter. Staters ansvar att uppfylla kräver att staten tar till mått för att försäkra att individer har de rätta medel och villkor för att kunna åtnjuta av sina rättigheter. I frågan om sexuella rättigheter kan det exempelvis innebära att tillhandahålla hälsovårdscentraler lämpliga resurser för att kunna jobba med olika sexualiteter, det medföljer att även legala, ekonomiska och utbildnings resurser tas i akt för att skapa miljöer fri från diskriminering, fri från våld och rätten till information samt rätten till uttryck (Miller 1999:294). Staten får därmed en central roll i förhållande till sexuella rättigheter. Samtidigt betonar Miller att statens tre ansvarsskyldigheter måste utvecklas inom ramarna för specifika situationer eftersom statens makt historisk sett har varit en bidragande faktor i sexuell repression. Till följd därav argumentera Miller för att rättighetsarbetets, (konventioner, dokumentet, förespråkning och andra interventioner), roll i skapandet och omskapandet av sexualitet bör granskas noggrant (Miller 1999:291). Alla statliga strukturer inom olika nivåer krävs för att tillförsäkra

sexuella rättigheter, såsom lagar, administration, utbildning och hälsa. Särskild betonas Miller vikten av forskning för att förstå kvinnors, mäns, barns, ungdomars och äldres särskilda behov inom och utanför traditionella heterosexuella relationer (2000:90).

Fältet som omfattar sexuella rättigheter har en komplex relation till staters föränderliga suveränitet. En del av staters makt har förflyttas till den privata sektorn, icke- statliga aktörer och internationella organ såsom världsbanken (WTO) (Wilson 2002:253). Det föreligger därmed en djup ambivalens i mänskliga rättigheters fokusering på staters ansvarsskyldighet. En rättighetsram är nödvändigt för att stärka individer att göra anspråk och för att tillförse mekanismer som håller stater, privata företag och internationella organ ansvariga. Samtidigt anser Petchesky att eftersom en neoliberal agenda dominera världens regeringar är sexuella rättigheter helt beroende på vilka ekonomiska resurser som finns tillgängliga (2005:303). Ökad privatisering och en fri marknadshegemoni är inte förenligt med staters fulla förpliktelse att garantera affirmativa rättigheter då dessa kräver socialt ansvar och solidaritet (Petchesky 2005:304). Wilson ifrågasätter huruvida staten kan eller är villig att ta till effektiva åtgärder för att främja sexuella rättigheter. Hon har såsom åsikt att statens roll och makt utmanas, omfördelas och privatiseras, särskild i förhållande till välfärdssektorn, i enlighet med den neoliberal ekonomiska agendan (Wilson:260).

5 Avslutande diskussion

5.1 Slutsatser

För att begripa hur sexualitet har konstruerats som en rättighetsfråga har jag problematiserat begreppet rättigheter. Rättighetsanspråket som görs kring konceptet sexuella rättigheter är en tydlig indikator på att mänskliga rättigheter befinner sig i en föränderlig fas. Det har bidragit till en kritisk granskning av mänskliga rättigheter och dess universalistiska principer genom att visa på att de varken är statiska eller givna. Rättighetsramen erbjuder starka verktyg för att kunna jobba med sexualitet eftersom mänskliga rättigheter har en moralisk förankring och stöd i internationell och nationell politik.

Genom uppsatsen har jag försökt visa på hur sociala, politiska och ekonomiska kontexter påverkar formen och innehållet på det sexuella rättighetsanspråket. Utifrån vad Evans benämner mänskliga rättigheters politiska diskurs ges en större förståelse till konstruktionen av sexuella rättigheter eftersom det betonar samtida maktkonstellationer. Genom att betrakta mänskliga rättigheter som en social konstruktion som formas och påverkas enligt föränderliga sociala förhållanden ger det en djupare förståelse till varför sexualitet har blivit en rättighetsfråga. Det ger även en insikt i varför sexuella rättigheter till mestadels har formats utav negativa konstruktioner kring sexuellt våld. Inte ens de mäktigaste oppositionskritikerna mot konceptet sexuella rättigheter kan tänkas opponera gentemot konsekvenser av sexuellt våld och förtryck. Jag tror det är enklare att hitta gemensamma referensramar kring sexuellt våld eftersom det utgör ett mindre kontroversiellt ämne än exempelvis sexuell njutning.

Vidare har framställningen av sexuella rättigheters möjliggjorts till följd av att staters makt och ansvar förändras i relation till mänskliga rättigheter. Skapandet av nya politiska sfärer har bidragit till formuleringen av konceptet sexuella rättigheter. Som visat är det nya aktörer och icke-statliga organisationer, som

vanligtvis inte har fått inträde till de traditionella rummen för politiska beslutfattande processer som har fört upp sexualitet som en rättighetsfråga och krävt rättighetsanspråk. Genom att applicera Nyamu-Musembis ”aktörs orienterade” perspektiv i framställningen av sexuella rättigheter tar det inte bara ta i akt kontexten i vilken rättigheter formuleras i men också utav *vem* rättighetsanspråket görs av. Enligt den permisen få mänskliga rättigheter både ett holistisk och djupare perspektiv. Det ”aktörs orienterade” perspektivet kan synliggöra hur sexuella rättigheter kan påverka olika grupper och individer olika.

Jag håller med Wilson i hennes argumentering att det är ett strategisk steg av sexuella rättighetsförespråkare att föra upp konceptet på den internationella rättighetsdiskursen, för att väl där kunna utveckla dess innebörd. Detta är emellertid inte helt oproblemiskt som exempelvis både Wilson och Armas har noterat. Till viss del har mobiliseringen för sexuella rättigheter tagit plats på marginella och inofficiella platser eftersom deltagande och rättighetsanspråk kräver ekonomiska resurser som mestadels etablerade organisationer besitter. En viktig aspekt av formuleringen av sexuella rättigheter blir följdaktigt en analys av kopplingen mellan fattigdom och förmågan att besluta om sin kropp och sexualitet. Jag anser att Evans politiska diskurs för mänskliga rättigheter belyser hur sexuella rättigheter kan emancipera individer att kräva rättighetsanspråk samtidigt som det uppmärksammar möjligheter och begränsningar för individer att kunna delta i rättighetsanspråket. Genom att uppmärksamma dessa två paradoxala infallsvinklar kan sexuella rättigheter appliceras på specifika sociala kontexter eftersom det förutsätter att rättigheters universella fordran kontextualiseras utifrån individens sociala och ekonomiska verklighet. Den politiska diskursen visar att alltså på att ekonomiska, sociala och kulturella faktorer påverkar utformningen av det sexuella rättighetsanspråket. Som Corrêa och Parkers fastställde är det inte aspekten huruvida begreppet sexuella rättigheter förekommer i internationella och/eller nationella policys som är central men hur och utav vem som medverkar i dess framställning. Genom att expandera det demokratiska deltagande kan rättigheter ta i akt specifika individens erfarenheter och kunskaper. Då aktörer och de ickestatliga organisationer som företräder sexuella rättigheter i många fall utgör en marginaliserad grupp med limiterade ekonomiska och sociala resurser torde rättighetsanspråket erbjuda synlighet och legitimitet av dessa gruppers intressen och erfarenheter. Som Evans även

tydliggör ska inte den filosofiska, legala och politiska diskursen behandlas som tre distinkta områden. Den politiska diskursen är således inte oberoende av den filosofiska och legala diskursen i konstruktionen av sexuella rättigheter. Den legala diskursen intar exempelvis en central ställning då förespråkare för sexuella rättigheter åberopar till existerande och etablerade rättigheter och principer i framställningen av sexuella rättigheter. Slutligen finner jag Elsons anmärkning om att utförandet av rättigheter är en komplex process vara vital i relation till konceptet sexuella rättigheter. Sexuella rättigheter befinner sig på nybörjarstadiet och dess framtid och utveckling inom mänskliga rättighetsdiskurser beror på sociala, ekonomiska och kulturella omformuleringar av staters och icke-statliga organisationer roll i relation till sexuella rättigheter. Konstruktionen av sexuella rättigheter inom en rättighetsram är således ett pågående process som inbegriper en kritisk översyn av mänskliga rättigheters innebörd och mening.

5.2 Reflektioner

I den här sektionen presenterar jag tankar och funderingar som uppkommit under skrivandets gång men som inte uppfyller riktlinjerna för uppsatsens syfte:

- Den politiska diskursens fokusering på vilka maktintressen som rättigheter företräder klargör även varför sexuella rättigheter har framställs i relation med reproduktiva rättigheter och hälsoområden då dessa områden har ett starkare fäste inom den internationella arenan för mänskliga rättigheter.
- Problemet med den bristande överensstämmelsen mellan mänskliga rättigheter i teorin och praktiken återstår. Jag har enbart fokuserat på hur sexuella rättigheter ser ut i teorin, vilket skiljer sig enormt mycket för hur de ser ut i verkligheten. Jag finner därmed att empiriska studier av sexuella rättigheter i en specifik kontext är nödvändiga.

- En problematisering av kopplingen mellan sexualitet och identitet tycks vara väsentlig för en förståelse av sexuella rättigheters påverkan på individen.

6 Referenser

Litteratur

- Armas, Henry, (2007) *Whose sexuality counts? Poverty, participation and sexual rights*. IDS Working Paper 294. Brighton: Institute of Development Studies.
- Corrêa, Sonia. (1997) *From reproductive health to sexual rights achievements and future challenges*. Reproductive Health Matters, Vol 5, No, 10, sid. 107-116, Elsevier.
- Corrêa, Sonia and Parker, Richard (2004) Sexuality, Human Rights, and Demographic Thinking: Connections and Disjunctions in a Changing World. Sexuality Research and Social Policy, Volume 1, Number 1. <http://caliber.ucpress.net/doi/pdf/10.1525/srsp.2004.1.1.15> 5 maj 2008
- Cornwall, Andrea, Nyamu-Musembi, Celestine (2004) What is the “rights-based approach” all about? Perspectives from international development agencies. IDS Working Paper 234. Brighton: Institute of Development Studies.
- Elson, D, (2001) ”*Gender Justice, Human Rights, and Neo-liberal Economic Policies*”. I Molyneux M. och Razavi, S (red.). Gender Justice, Development, and Rights. Oxford:Oxford University Press (elektronisk resurs)
- Evans, Tony, (2005) *The politics of human rights. A global perspective*. Second edition. London: Pluto Press.
- Kabasakal Arat, Zehra F. (2006) Forging A Global Culture of Human Rights: Origins and Prospects of the International Bill of Rights, i Human Rights Quarterly, Vol 28, No 2, sid. 416-437. The Johns Hopkins University Press
- Miller, Alice M. (1999) *Human rights and sexuality: First steps toward articulating a rights framework for claims to sexual rights and freedoms* i American Society of International Law. Proceedings of the Annual Meeting, sid. 288-304
- Miller, Alice M, (2000) Sexual but not reproductive: Exploring the junction and

disjunction of sexual and reproductive rights. *Health and Human Rights*. Vol.4 No 2. <http://caliber.ucpress.net/doi/pdf/10.1525/srsp.2004.1.1.15>. 2 maj 2008

Mutua, Makau, (2002) *Human rights. A political & cultural critique*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press

Nyamu-Musembi, Celestine, (2002) *Towards an actor-oriented perspective on human rights*. IDS Working Paper 169. Brighton: Institute of Development Studies.

Petchesky, Rosalind P. (2000) "*Sexual rights: Inventing a concept, mapping an international practice*". i Parker, Richard, Barbosa, Regina Maria, Aggleton Peter (red). *Framing the sexual subject. The politics of gender, sexuality and power*. Berkeley: University of Press. (elektronisk resurs)

Petchesky, Rosalind P. (2005) *Rights of the body and perversions of war: sexual rights and wrongs ten years past Beijing**, *International Social Science Journal*, Vol 57, No 2, sid, 301-318, Blackwell Publishing.

Sheill, Kate. (2006) *Sexual rights are human rights- but how can we convince the United Nations?* i Cornwall, Andrea -Jolly, Susie (red.). *Sexuality matters*. IDS Bulletin vol. 37, nr 5, s 40-45.

Wilson, Ara. (2002) *The transnational geography of sexual rights*. i Bradley, Mark Philip -Petro, Patrice. *Truth Claims: representation and human rights*. New Brunswick: Rutgers University Press.

Övrig referensmaterial:

Convention on the Elimination of All Discrimination Against All Women:

Antagen i New York 18 december 1979/ Trädde ikraft 3 september 1981.

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: Antagen 21 december 1965. Trädde ikraft 4 januari 1969.

International Convention on Civil and Political rights: Antagen den 16 december 1966. Trädde ikraft 23 mars 1976

International Covention on Economic, Social and Cultural Rights: Antagen 16 december 1966, Trädde ikraft 3 januari 1976.

Vienna declaration and programme of action: Antagen på världskonferensen om mänskliga rättigheter i Wien 25 juni 1993

Programme of Action of the International Conference on Population and Development: Antagen september 1994 i Kairo

Beijing Declaration and Platform for Action: Antagen på FN: fjärde kvinnokonferens i Peking 1995.